

Европейски критерии за избор на ОВМ (ИВА), разработени от BirdLife International

Изборът на ОВМ се постига чрез прилагането на количествени орнитологични критерии, разработени на основата на съвременните познания за размера и тенденциите в числеността на популациите на птиците в Европа.

Ключово е да се разбере защо едно място е важно и за да се разбере това, трябва да се оцени неговото международно значение по отношение на присъствие или отсъствие и на обилие от видове, които се срещат там през различните сезони на годината. Трябва да бъдат взети под внимание и състоянието и особеностите на тези видове: статус на застрашеност, статус на гнездене, уязвимост поради струпвания и частта от цялата популация на всеки вид, която се среща на дадено място. Всички тези фактори са важни за определяне на значението на мястото.

За избора на ОВМ в Европа са разработени 20 критерия (Heath, Evans, 2000). Те позволяват определянето на ОВМ въз основа на международното значение на даденото място за:

- застрашени видове птици;
- видове птици, образуващи струпвания;
- групи от ендемични видове;
- групи от биомно ограничени видове.

Критериите са разработени така, че чрез прилагането на различни (“колебаещи се“) количествени прагове международното значение на дадено място за даден вид може да се категоризира на три ясно разграничени географски равнища:

- Световно (критерии “А“);
- Европейско (критерии “В“);
- Европейски съюз (критерии “С“).

Категории и критерии за определяне на ОВМ	
<i>Категории</i>	<i>Критерии</i>
<p>Категория А:</p> <ul style="list-style-type: none"> • места от значение за опазването на световно застрашени видове; • видове с ограничен ареал; • видове ограничени в определен биом; • видове, които се струпват в значими количества (водолюбиви и/или мигриращи видове). 	<ul style="list-style-type: none"> • A1: световно-застрашени; • A2: ограничен ареал; • A3: биомно-ограничени; • A4: струпвания, тесен фронт на миграция.
<p>Категория В:</p> <ul style="list-style-type: none"> • места със струпвания на видове, през които мигрират/зимуват поне 1% от биогеографската популация на вида; • места, където се наблюдава 	<ul style="list-style-type: none"> • V1: струпвания/миграция; • V2: неблагоприятен статус в Европа; • V3: благоприятен статус, но концентрирани в Европа.

<p>“тесен фронт“ (bottle-neck sites) на миграцията на щъркелови и грабливи;</p> <ul style="list-style-type: none"> • неблагоприятен статус в Европа; • концентрирани в Европа. 	
<p>Категория С:</p> <ul style="list-style-type: none"> • места със значение за птиците на територията на Европейския съюз. 	<ul style="list-style-type: none"> • С1: световно-застрашени видове; • С2: видове от Приложение I на Директива за птиците; • С3: мигриращи незастрашени видове; • С4: струпвания; • С5: места с тесен фронт на миграция; • С6: застрашени видове на ниво Европейски съюз; • С7: Други орнитологични критерии.

A: ОВМ от световно значение.

Категория А1 – Места за световнозастрашени видове.

Критерий: Мястото редовно се обитава от значителни количества от един или повече световнозастрашени видове или други видове от световно природозащитно значение.

Съгласно този критерий се определят местата за видовете, които са най-застрашени от изчезване в световен мащаб. Тук се включват видовете, определени като “критично застрашени“, “застрашени“ и “уязвими“ според общопризнатите категории за световен природозастрашен статус (IUCN, 1994), както и тези, определени като “природозащитно зависими“, “недостатъчно проучени“ или “полузастрашени“.

Редовното присъствие на критично застрашени или застрашени водове на едно място, независимо от размера на популацията, може да е достатъчно, за да се предложи място за ОВМ.

Категория А1 в България се използва за избор на места за видовете от европейско природозащитно значение SPEC 1, постоянно срещащи се в страната (общо 23 вида).

Категория А2 – Места за видове с ограничен ареал.

Критерий: Място, за което се знае или счита, че се обитава от значителна част видове с ограничен ареал, чиито глездови ареали определят мястото на орнитологичен ендемизъм (МОЕ) или вторично място на орнитологичен ендемизъм.

По този критерий се определят най-важните места за ендемичните видове – място на орнитологичен ендемизъм (МОЕ) или вторично място на орнитологичен ендемизъм. МОЕ се определя там, където на едно място се срещат заедно два или повече вида с ограничен ареал, например със световно разпространение на не повече от 50 000 км².

В България категорията А2 няма приложение поради липса на ендемични таксони птици.

Категория А3 – Места за биомно ограничени видове.

Критерий: Място, за което се знае или счита, че се обитава от значителна част от групата видове, чието разпространение се ограничава главно или изцяло в един биом.

Тази категория се прилага към групи видове с широко дисперсно разпространение на повече от 50 000 км², които се срещат главно или изцяло, в целия или в част от даден

биом и по тази причина са от световно значение (видове ендемични за биома или с ограничен ареал).

“Биомно ограничени видове“ са тези видове, чието световно гнездово разпространение се ограничава в рамките на един биом (с някои изключения, където много малка част от разпространението може да се простира и в друг биом).

В България са застъпени 3 от описаните в Европа 5 биома – Средиземноморски (9 вида), Евроазиатски високопланински (3 вида) и Евроазиатски степен биом (9 вида, от които 3 гнездящи).

Категория А4 – Световнозначими струпвания на птици.

Критерий: Мястото може да се определи според един от дадените по-долу критерии:

- i) Място, за което се знае или се счита, че редовно се обитава от >1% от биогеографската популация на струпващите се водни птици;
- ii) Място, за което се знае или се счита, че редовно се обитава от >1% от световната популация на морски или неводни птици;
- iii) Място, за което се знае или се счита, че редовно се обитава от >20 000 водни птици или >10 000 двойки морски птици от един или повече видове;
- iv) Място, за което се знае или се счита за “място с тесен фронт на миграция“, където по време на пролетна или есенна миграция редовно преминават най-малко 20 000 щъркелови (*Ciconiidae*) и грабливи (*Accipitriformes* и *Falconiformes*) птици или жерави (*Gruidae*).

Категорията се прилага към тези видове, които са уязвими на популационно ниво към разрушаване или влошаване на състоянието на определени места поради склонността им да формират струпвания, когато гнездат, зимуват или се концентрират по време на миграция. Критериите А4i и А4iii определят влажни зони с международно значение (Рамсарски обекти).

Терминът “водна птица“ има същия смисъл, както и терминът, използван от Рамсарската конвенция. Терминът “морска птица“ обхваща в Европа всички видове от семейства Буревестникови, Рибояди, Паразитни чайки и Кайри.

“Биогеографска популация“ се използва в смисъла на зоогеографска област.

“Място с тесен фронт на миграция“ е място, над или през което в определени, относително кратки и ясно очертани сезони на годината, редовно прелитат голям брой мигриращи птици. Концентрацията от птици на тези места в такива периоди е следствие на географското им положение и тяхната конкретна топография. Такива места включват:

- земята от двете страни на най-тесната точка на преминаване на големи водни басейни (например проливите) заедно със съседните най-близки територии, над или около които птиците използват термали (възходящи въздушни течения) за набиране на височина, като се струпват обикновено в ниско летящи ята с висока плътност;
- тесни ивици земя, като например била на планински вериги, ръб на стръмен склон или планински проходи, по протежение на които мигриращите птици летят на малка височина.

Въпреки, че това е въздушно пространство, тук е важна защитата на земята под него. Такива места могат да се използват и като временни места за почивка от мигриращите над тях ята. Птиците, които най-интензивно ги използват и по тази причина са уязвими, са едрите реещи се и полуреещи се видове. Те използват термали, за да прелитат над земята и пресичат водните басейни в тяхната най-тесна част. Това са грабливи птици, щъркели, пеликани и жерави.

Критериите от категория А4 се прилагат в България така, както е прието да се прилагат в Европа. У нас се срещат 129 вида, за които те са валидни. За някои от видовете тези критерии не са реално приложими поради ниската численост на популациите им в България или поради случайния характер на тяхното пребиваване на територията на нашата страна.

В: ОВМ от европейско значение.

Категория В1 – Регионално значими струпвания на птици.

Критерий: Мястото може да се определи според един от дадените по-долу критерии:

- i) Място, за което се знае или счита, че редовно се обитава от >1% от преминаващата над него или друга временна популация от водни птици;**
- ii) Място, за което се знае или счита, че редовно се обитава от >1% от временната популация на морски птици;**
- iii) Място, за което се знае или счита, че редовно се обитава от >1% от преминаващата над него или друга временна популация на други струпващи се видове;**
- iv) Мястото е “място с тесен фронт на миграция“, където по време на пролетна или есенна миграция редовно преминават над 5000 щъркелови (*Ciconiidae*) и над 3000 грабливи (*Accipitriformes* и *Falconiformes*) птици или жерави (*Gruidae*).**

Целта на тази категория от критерии е същата, както на категория А4, а именно да определи важни места за видовете птици, които са уязвими на определени места, поради склонността им да се концентрират там. Въпреки това категорията В1 поставя по-ниски количествени прагове, изчислени основно на базата на 1% от прелитащата популация или друга особена регионална популация на струпващи се видове, като праговете за “места с тесен фронт на миграция“ също са по-ниски. За видове без особени популации в Европа, какъвто е случаят с много от видовете морски птици, световните и регионалните прагове са едни и същи.

“Прелитаща популация“ – за видове водни птици, прелитащите или други обособени популации в Европа са определени от Wetlands International, които съотнасят тези термини към “географски региони“, “биогеографски региони“, “биогеографски популации“ или “географски граници на всяка известна обособена популация на вид или подвид“. Тези биогеографски региони варират между видовете и в резултат 1%-овият праг може да се прилага през различни сезони.

Критерии от категория В1 се прилагат в България така, както е прието да се прилагат в Европа. У нас се срещат 91 вида, за които те са валидни. За някои от посочените видове тези критерии не са реално приложими поради ниската численост на популациите им в България.

Категория В2 – Видове с неблагоприятен природозащитен статус в Европа.

Критерий: Мястото е едно от “n“-те най-важни места в страната за видове с неблагоприятен природозащитен статус в Европа (застрашени, уязвими, редки, намаляващи, локализиращи или недобре проучени в Европа), за които се счита, че подходът за опазване на места е подходящ.

По този критерий се определят места за онези видове от европейско природозащитно значение (SPEC) от категориите 1, 2 и 3, за които се счита, че подходът за опазване на места е подходящ. За всяка страна, поддържаща повече от 1% от минималната европейска

гнездова популация на даден вид, трябва да бъдат избрани онези места, които поддържат най-малко 1% или повече от националната гнездова популация на вида.

Прието е категорията В2 да се прилага в България само за видове, при които съотношението на минималната национална популация към европейската популация е по-голямо от 1. Прагът се определя индивидуално за всеки вид в зависимост от неговите биологични особености, а местата се определят според числеността на вида спрямо общата национална популация.

Категория В3 – Видове с благоприятен природозащитен статус, но концентрирани в Европа.

Критерий: Мястото е едно от “н“-те най-важни места в страната за видове с благоприятен природозащитен статус, но концентрирани в Европа (SPEC 4), за които се счита, че подходът за опазване на места е подходящ.

Този критерий се прилага за видове с благоприятен природозащитен статус в Европа, при които над 50% от техния световен ареал се намира в Европа и за които подходът, основан на защита на места, е подходящ.

При прилагане на тази категория в България се вземат предвид бележките за категория В2.

С: ОВМ от значение за Европейския съюз.

Критериите от категория С се използват за избор на места в Европейския съюз, които съгласно Директивата за птиците се определят като Специално защитени зони (СЗЗ).

Категория С1 – Видове от световно природозащитно значение.

Критерий: Място, което редовно поддържа значителни количества от световнозаstrашени видове или други видове от световно природозащитно значение. Този критерий е идентичен на критерий А1 и се прилагат същите прагове.

Категория С2 – Концентрации на птици, застрашени на равнище Европейски съюз.

Критерий: Място, което редовно поддържа най-малко 1% от цялата прелитаща популация на застрашения вид, която се среща в границите на Европейския съюз.

“Застрашен вид“ се отнася за видове, подвидове и популации, описани в Приложение 1 на Директивата за птиците на ЕС, за които се определят СЗЗ според чл. 4.1 на Директивата.

Категория С3 – Мигриращи незастрашени видове.

Критерий: Място, което редовно поддържа най-малко 1% от прелитащата популация на мигриращия вид, който не е застрашен.

“Мигриращ вид, който не е застрашен“ се отнася до видовете, упоменати в чл. 4.2 на Директивата за птиците (т.е. редовно срещащи се мигриращи видове, които не са описани в Приложение 1).

“Миграцията“ е определена като сезонни придвижвания на дълги разстояние от и към гнездовите региони. Затова думата “миграция“ изключва популации, които са основно седентарни (постоянно срещащи се) или се придвижват на къси разстояния.

Този критерий покрива всички влажни зони от международно значение (Рамсарски обекти).

Категория С4 – Значителни струпвания.

Критерий: Място, което редовно поддържа най-малко 20 000 мигриращи водолюбивы птици или 10 000 двойки мигриращи морски птици от един или повече видове.

Този критерий е същият като ОВМ критерия А4iii и обхваща всички влажни зони с международно значение, определени съгласно критерий 5 на Рамсарската конвенция.

Категория С5 – Значителни струпвания – места с тесен фронт на миграция.

Критерий: Мястото е “място с тесен фронт на миграция, където по време на пролетна или есенна миграция редовно преминават над 5000 щъркелови (*Ciconiidae*) и над 3000 грабливи (*Accipitriformes* и *Falconiformes*) птици или жерави (*Gruidae*).

Този критерий е същият като критерия B1iv и се прилага на същия принцип като критерият A4iv. Тъй като повечето от видовете, за които се отнася този критерий, са вписани в Приложение 1 на Директивата за птиците, той се отнася главно до места, които са важни по смисъла на чл. 4.1 на Директивата.

Категория С6 – Видове, застрашени на равнище Европейски съюз.

Критерий: Мястото е едно от петте най-важни във въпросния Европейски регион за видове или подвидове, застрашени на територията на ЕС.

“Европейски регион“ се отнася за регионите според Номенклатурата за националните единици за статистика. Тази номенклатура е създадена от Евростат (отдела за статистика на ЕС), за да осигури едно единно разделение на Европейския съюз на териториални единици за целите на изготвянето на националните статистики. Регионите NUTS са определени на базата на гъстотата на населението, като регионите са по-големи там, където гъстотата на населението е по-малка. Подходът за използване на NUTS не е идеален по отношение на птиците, защото повечето от видовете се срещат предимно в слабо и разпръснато населени райони.

Категория С7 – Други орнитологични критерии.

Място, което е орделено като СЗЗ или е било избрано за потенциално СЗЗ на базата на орнитологични критерии (подобни, но не еднакви на критериите С1-С6), приети да се използват за определяне на СЗЗ.

Показателите въз основа на които са определени защитените зони за опазване на дивите птици в Р България са разработени под формата на критерии в “Инструкция за избор на защитени зони по чл. 6, т. 3 и 4 на Закона за биологичното разнообразие”, приета през 2005 г. от НСБР. Критериите в инструкцията са разработени изцяло на базата на критериите за определяне на ОВМ на световно, европейско и ЕС равнище, като са включени и Рамсарските критерии, необхванати от критериите на БърдЛайф Интернешънъл.